

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра експертизи товарів та послуг

Допущено до захисту
завідувач кафедри
доц. Кунділовська Т. А. _____
« ____ » _____ 2019р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»
за магістерською програмою професійного спрямування
«Експертиза товарів та послуг»

на тему: **«Товарознавча експертиза та визначення ефективних
засобів виявлення фальсифікації молочних продуктів»**

Виконавець:

Студентка 69 групи
факультету міжнародної економіки
Буніч Ірина Павлівна _____

Науковий керівник:

канд. техн. наук, доцент
Кунділовська Тетяна Анатоліївна _____

ОДЕСА 2019 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЯКОСТІ МОЛОЧНИХ ПРОДУКТІВ	6
1.1. Специфікації якості молочних продуктів.....	6
1.2. Нормативне забезпечення якості і безпечності молочних продуктів..	11
1.3. Формування асортименту на ринку молочних продуктів	23
Висновки до Розділу	27
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РИНКУ МОЛОЧНИХ ПРОДУКТІВ В УКРАЇНІ ТА МЕТОДІВ ВИЗНАЧЕННЯ ЇХ ЯКОСТІ	29
2.1. Аналіз сучасного стану ринку молочних продуктів в Україні.....	29
2.2. Характеристика діяльності підприємства «Lactalis Україна».....	36
2.3. Аналіз методів виявлення фальсифікації молочних продуктів.....	40
Висновки до Розділу 2.....	48
РОЗДІЛ 3. ТОВАРОЗНАВЧА ЕКСПЕРТИЗА ТА ІДЕНТИФІКАЦІЯ МОЛОЧНИХ ПРОДУКТІВ	50
3.1. Визначення засобів та розробка алгоритму ідентифікації молочних продуктів	50
3.2. Ідентифікація молока питного пастеризованого	57
3.3. Товарознавча експертиза якості кисломолочних продуктів.....	64
Висновки до Розділу 3.....	71
ВИСНОВКИ	73
Список використаних джерел	76

ВСТУП

Актуальність теми. Серед харчових продуктів молоко та молочні продукти займають одне з провідних місць за обсягами споживання. Наявність в складі молока легкозасвоюваних органічних речовин (білків, жирів, вуглеводів), а також мікроелементів, вітамінів, ферментів тощо, необхідних для організму людини, робить його незамінним харчовим продуктом. Разом з цим, внаслідок недотримання технологічних режимів, порушення санітарно-гігієнічних умов виробництва, обробки й транспортування, здійснення фальсифікації товарів молоко та молочні продукти не лише втрачають свою поживну цінність, а й можуть бути небезпечними для здоров'я споживачів. В цілому це призводить не лише до індивідуального споживчого ризику, але й ризику для суспільства загалом. Враховуючи динамічний розвиток сучасного ринку молочної продукції, значне розширення її асортименту на внутрішньому товарному ринку особливо гостро постає проблема ідентифікації натуральності молока та молочних продуктів, а також виникає нагальна необхідність постійного моніторингу якості даного виду продукції.

Серед безлічі проблем харчової промисловості ідентифікація харчової продукції є найбільш актуальною і багатогранною. Відсутність чітких критеріїв оцінювання і часто методологічних баз, сформовані економічні умови і активно розвиваються технології – все це і багато іншого сприяє ускладненню процесу ідентифікації. Цьому також супроводжує збільшення випадків фальсифікації, які є, по суті, одним з двох можливих результатів ідентифікації. У зв'язку з цим саме розробці принципів і прийомів виявлення фальсифікації слід приділяти особливу увагу як одному з пріоритетних напрямків забезпечення якості та безпеки харчових продуктів.

Питанням розвитку молочної сектору і виробництва молока, теоретичним і практичним аспектам формування та функціонування ринку молока і продуктів його переробки присвячено багато наукових праць вчених економістів-аграрників. Серед них роботи В. Г. Андрійчука, В. І. Бойка, Н. Є. Голомші, Н. В. Саперович, О. М. Шпичака та інших. Дослідженнями вітчизняних вчених О. П. Чагаровського, Н. В. Новгородської, Г. В. Дейниченко та інших внесений значний вклад у вивчення безпечності та якості

молочних продуктів, розроблено сучасні підходи і методики оцінки їх якості, походження, справжності та відповідності. Питанням ідентифікації та виявлення фальсифікації харчової продукції приділяли увагу такі фахівці, як Пригульська Н. В., Рудавська Г. Б., Мардар М. Р., Малигіна В. Д., Кунділовська Т. А., Титаренко Л. Д. та інші.

Метою даної роботи є встановлення відповідності показників якості молочних продуктів вітчизняних товаровиробників вимогам діючої нормативно-технічної документації та визначення ефективних засобів виявлення фальсифікації молочних продуктів.

Відповідно до поставленої мети були сформульовані наступні **завдання**:

- встановити принципи проведення оцінки відповідності молочної продукції на основі узагальнення мінімальних специфікацій якості молока та молочних продуктів;
- дослідити стан законодавчого та нормативного забезпечення виробництва молочної сировини та молочних продуктів в Україні;
- визначити основні фактори товарної політики виробників молочної продукції;
- проаналізувати сучасний стан ринку молочних продуктів в Україні;
- визначити причини фальсифікації молочної продукції та встановити основні засади проведення ідентифікації молочної продукції;
- провести ідентифікацію молока питного пастеризованого за відповідністю маркування, органолептичними та фізико-хімічними властивостями;
- провести товарознавчу експертизу кисломолочних продуктів.

Об'єктом дослідження є молочні продукти, представлені в торговельних мережах.

Предметом дослідження є споживні властивості та показники якості молочних продуктів, а також методи виявлення фальсифікації молочних продуктів.

Як загальні **методи дослідження** використано методи порівняння, статистичного аналізу. Вибір зразків для оцінки якості молочних продуктів та виявлення фальсифікації

здійснено на основі методу анкетного опитування. Експериментальні результати роботи отримані за допомогою традиційних та спеціальних фізико-хімічних методів досліджень.

Практичне значення роботи полягає в обґрунтуванні доцільності включення до загального комплексу ідентифікації молока методи визначення наявності недопустимих речовин як ознак фальсифікації продукту; у розробленні рекомендацій щодо проведення ідентифікації та встановлення фальсифікації молочних продуктів, які доцільно використовувати у експертних установах та споживачам.

Апробація результатів дослідження. Основні положення роботи опубліковані у збірнику наукових робіт за підсумками I Міжнародної науково-практичної конференції «PRIORITY DIRECTIONS OF SCIENCE DEVELOPMENT», 28-29 жовтня 2019 р., м. Львів, у статті «Інвестиції в сільське господарство як основне джерело для розвитку молочної промисловості в Україні», С. 240-244.

Структура і об'єм роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, який включає 72 найменувань. Робота викладена на 84 сторінках основного тексту, містить 14 рисунків та 14 таблиць.

ВИСНОВКИ

1. На основі ретельного вивчення літературних джерел узагальнено мінімальні специфікації якості молока та молочних продуктів, встановлені у вигляді органолептичних, хімічних, біологічних та фізичних характеристик, яким повинен відповідати продукт для того, щоб вважатися придатним для споживання людиною протягом його терміну придатності. Визначено, що оцінка відповідності молочної продукції вимогам якості може бути встановлена за результатами вибіркового аналізу зразків продукції, що знаходиться в обігу, та має проводитися за комплексом органолептичних, фізико-хімічних та мікробіологічних показників. Забезпечення належного рівня якості промислової продукції можливе шляхом широкого впровадження на підприємствах дієвих механізмів контролювання виробничих процесів, створення відповідних санітарно-гігієнічних умов виробництва, зберігання сировини та готової продукції.

2. Зазначено, що вимоги щодо виробництва молочної сировини, контролю, санітарного нагляду, забезпечення якості харчової продукції, зокрема молочної, в Україні регламентуються Законами України «Про ветеринарну медицину», «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів», «Про молоко та молочні продукти». Основні вимоги щодо здійснення закупівлі та приймання молока коров'ячого викладено в ДСТУ 3662:2018 «Молоко-сировина коров'яче. Технічні умови», який набув чинності з 1 січня 2019 року. Якість молока питного в Україні регламентує ДСТУ 2661:2010 «Молоко коров'яче питне. Загальні технічні умови». Зазначено необхідність гармонізації національних стандартів із європейськими. Обґрунтовано, що планомірна й продумана діяльність виробників молочної продукції, яка здійснюється відповідно до вимог міжнародних регламентів якості, забезпечує перспективне ведення та розвиток бізнесу, постійне поліпшення діяльності.

3. Встановлено, що головними факторами товарної політики виробників молочної продукції є: розширення та оптимізація асортименту молочних товарів; розробка, впровадження і постійне поліпшення системи управління; створення конкурентних переваг молочної продукції, яку пропонують на регіональному ринку та поза його межами; збільшення частки регіонального ринку молочної продукції в загальній структурі ринку держави, а отже, й обсягів продажу та прибутків. Визначено п'ять груп факторів, що впливають на поведінку споживачів, їхнє ставлення до певного виду молочного продукту та мотиви здійснення покупки.

4. Проаналізовано стан ринку молочних продуктів в Україні. Визначено структуру закупівель молоко-сировини відповідно до гатунків за період 2017 та 2018 рр., яка характеризувалась підвищенням закупівлі молока насамперед II гатунку (на 46,5%), екстра гатунку (на 19,2%), та зменшенням закупівлі молока I гатунку (на 3%). Проаналізовано основні молокопереробні підприємства та структуру виробництва молочної продукції України. Встановлено лідерів молокопереробної галузі – компанії ТОВ «Молочна компанія «Галичина» (11% ринку), ПАТ «Вімм-Білль-Данн Україна» (18% ринку), Група компаній «Данон» («Юнімілк») (23% ринку), ТОВ «Мілкіленд-Україна» (15% ринку), ПрАТ «Лакталіс-Миколаїв» (9% ринку).

5. Визначено, що фальсифікація молока, масла, сирів та консервів молочних переважно пов'язана з відсутністю нормативно-правової бази для здійснення контролю за продукцією із змішаним сировинним складом; дисбалансом між попитом та пропозицією продукції та високою ціновою політикою. Встановлено, що вибір засобу виявлення фальсифікації залежить від способу фальсифікації. Основними способами фальсифікації молочної продукції є: розбавлення водою, додавання речовин лужного характеру, додавання крохмалю або борошна, змішування пастеризованого і сирого молока, заміна молочного жиру рослинними жирами. Якість продукції можна визначити, використовуючи відповідно такі методи: додавання спирту до

молока, домішки соди в молоці можна визначити за допомогою розолової кислоти, додавання йоду та складні лабораторні дослідження.

6. Проведено ідентифікацію зразків молока питного пастеризованого торговельних марок «Простоквашино», «Яготинське», «Селянське», «Слов'яночка», «Ферма» за відповідністю маркування, органолептичними та фізико-хімічними властивостями. Вивчення стану маркування зразків молока питного показало їх відповідність вимогам Закону України «Про інформацію для споживачів щодо харчових продуктів». Встановлено, що вимогам ДСТУ 2661:2010 «Молоко коровяче питне. Загальні технічні умови» за фізико-хімічними показниками (повнота наливу, титрована кислотність, густина) відповідав тільки зразок молока Слов'яночка». Тому всі інші зразки молока питного, хоча мали відповідні вимогам стандарту органолептичні показники якості, віднесено до невідповідних. Дослідження, проведені з метою виявлення фальсифікації молока, показали, що в представлених для аналізу зразках відсутні аміак, пероксид водню, формальдегід і крохмаль. Проте в усіх зразках виявлено соду, що свідчить про факт фальсифікації.

7. Проведено товарознавчу експертизу кисломолочних продуктів – кефіру «Мої корівки» та «Молочна родина», йогуртів «Живинка. Персик-маракуйя» та «Локо Моко. Яблуко-груша», ряжанки «Біла лінія» та «Слов'яночка». Результати аналізу маркування зразків кисломолочних продуктів показав, що всі зразки відповідають вимогам Закону України «Про інформацію для споживачів щодо харчових продуктів», окрім зразків йогурту «Живинка» та ряжанки «Біла Лінія», на упаковці яких не була вказана дата кінцевого споживання. Встановлено, що тільки досліджувані зразки кефіру ТМ «Мої корівки» та ТМ «Молочна родина» відповідають вимогам ДСТУ 4417:2005 «Кефір. Технічні умови» за органолептичними та фізико-хімічними показниками. Зразки йогуртів ТМ «Живинка. Персик-маракуйя» та ТМ «ЛокоМоко. Яблуко-груша» містять синтетичні барвники, тому їх безпечність необхідно встановлювати відповідно до регламентів. Зразки ряжанки ТМ «Біла лінія» та ТМ «Слов'яночка» не відповідають вимогам ДСТУ 4565:2006

«Ряжанка та варенець. Технічні умови», проте для встановлення їх фальсифікації необхідно вибрати ідентифікаційні критерії та провести ідентифікацію та при проведенні досліджень використовувати технічні умови виробника.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Рахутин Г.С. Концепция разработки унифицированной системы показателей качества / Г.С. Рахутин // Стандарты и качество. – 2004. – № 1. – С. 86-88.
2. Про затвердження наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг для основних соціальних і демографічних груп населення: Постанова Кабінету Міністрів України № 780 від 11 жовтня 2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/780-2016-%D0%BF>.
3. Єгоров Б. Стан харчування населення України / Б. Єгоров, М. Мардар // Товари і ринки. – 2011. – №1. – С. 140– 147.
4. Про молоко та молочні продукти: Закон України № 1870-IV від 24.06.2004 р. //(Редакція від 05.04.2015) Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, № 47, ст. 513.
5. Молоко коров'яче питне. Загальні технічні умови: ДСТУ 2661:2010. – [Чинний від 2011-10-01]. – К.: Держспоживстандарт України, 2011. – 14 с.
6. Кефір. Технічні умови : ДСТУ 4417:2005. – [Чинний від 2006-10-01]. – К.: Держспоживстандарт України, 2006. – 14 с.
7. Сир кисломолочний. Технічні умови: ДСТУ 4554:2006. – [Чинний від 2006-04-27]. – К.: Держспоживстандарт України, 2007. – 14 с.
8. Сметана. Технічні умови: ДСТУ 4418:2005. – [Чинний від 2006-07-01]. – К.: Держспоживстандарт України, 2006. – 14 с.
9. Ряжанка та варенець. Технічні умови : ДСТУ 4565:2006. – [Чинний від 2006-0427]. – К.: Держспоживстандарт України, 2006. – 11 с.
10. Масло вершкове. Технічні умови : ДСТУ 4339:2005. – [Чинний від 2006-07-01]. – К.: Держспоживстандарт України, 2006. – 12 с.
11. Медико-біологічні вимоги і санітарні норми якості продовольчої

сировини і продуктів харчування (Редакція від 06.09.2016). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/v5061400-89>.

12. Про ветеринарну медицину: Закон України від 25.06.1992 № 2498-ХІІ. – (Редакція від 04.10.2018, підстава 2530-VIII).

13. Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів Закон України від 23.12.1997 № 771/97-ВР. – (Редакція від 06.08.2019, підстава 2639-VIII).

14. Молоко-сировина коров'яче. Технічні умови: ДСТУ 3662:2018. – [Чинний від 2018-06-27]. – К.: ДП «УкрНДНЦ», 2018. – 14 с.

15. Як новий стандарт щодо якості молока вплине на селян: важливі деталі. Гаряча агрополітика. 2019 03 січня. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://agropolit.com/news/10915-yak-noviy-standart-schodo-yakosti-moloka-vpline-na-selyan-vajlivy-detali>

16. Новгородська Н. В., Блащук В. В. Проблеми якості молока в Україні. Науковий вісник ЛНУВМБТ імені С. З. Гжицького. 2015, Том 17, №1 (61). Частина 4. С. 72-76.

17. Адаптація до законодавства ЄС: у фокусі малі та середні виробники аграрної продукції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.civic-synergy.org.ua/wp-content/uploads/2018/04/Adaptatsiya-do-zakonodavstva-YES_u-fokusi-mali-ta-seredni-vyrobnyku-agrarnoyi-produktsiyi-2e-vydannya.pdf

18. Ринок молока: порівняльно-правове дослідження відповідності законодавства України ACQUIS COMMUNAUTAIRE Європейського Союзу. Київ 2009, 120 с. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://minjust.gov.ua/files/general/2012/05/17/201205170000007326.pdf>.

19. Директива Совета 2002/99/ЕС от 16 декабря 2002 года, устанавливающая ветеринарно-санитарные правила, регулирующие производство, переработку и внедрение продуктов животного происхождения для потребления человеком [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fsvps.ru/fsvps-docs/ru/laws/eu/2002-99.pdf>

20. Хімичева Г. І., Йосипенко А. М. Аналіз європейського законодавства щодо виробництва молочної продукції. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Мехатронні системи: інновації та інжиніринг» (Технічне регулювання України в світлі європейської інтеграції). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/6768/1/MSIE2017_P239-240.pdf

21. Про затвердження Вимог до безпечності та якості молока і молочних продуктів: Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 12.03.2019 № 118. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0593-19?lang=ru>.

22. Презентація Ганни Лавренюк, віце-президента Асоціації виробників молока із комунікацій. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://milkuua.info/uk/post/novi-standarti-bezpecnosti-ta-akosti-moloka>

23. Діють нові вимоги до якості молочної продукції. Ліга закону [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://jurliga.ligazakon.net/ua/news/187669_dyut-nov-vimogi-do-yakost-molochno-produkts

24. Бочко О. Ю. Деконструкція регіональних ринків молочної продукції на засадах концепцій маркетингу: дисерт. Докт. Екон. Наук спец. 08.00.05. – Рівне, 2018. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://lutsk-ntu.com.ua/sites/default/files/disertaciya-compressed_1.pdf

25. Василенко Г. Посібник для малих та середніх підприємств молокопереробної галузі з підготовки та впровадження системи управління безпечністю харчових продуктів на основі концепцій НАССР [Текст]/ Г. Василенко, О. Дорофєєва, Б. Голуб, Г. Миронюк. – К.: Міжнародний інститут безпеки та якості харчових продуктів (IFSQ), 2010. – 194 с.

26. Theuws M., Huijstee M. Corporate Responsibility Instruments : A Comparison of the OECD Guidelines, ISO 26000 & the UN Global Compact. Centre for Research on Multinational Corporations. Amsterdam, 2013. 43 p.

27. Маматова Т. В. Міжнародні стандарти корпоративної соціальної відповідальності: механізм адаптації для органів державного контролю

України. Державне управління та місцеве самоврядування, 2010. № 1 (4). С. 109-120.

28. Колосок А. М. Соціальна відповідальність в системі корпоративного управління. Економічний форум, 2014. № 1. С. 249-253.

29. Кернасюк Ю. Молочний сектор: реалії і перспективи. Агробізнес сьогодні. 2015. № 6 (301). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.agro-business.com.ua/ekonomichnyigektar/2805-molochnyi-sektor-realii-i-perspektyvy.html/>

30. Краузе О. Маркетингові технології формування попиту і стимулювання збуту. Теоретичні та прикладні аспекти розвитку економіки : Матеріали наук.-практ. конф.(м. Тернопіль, 18 травня 2016 р.). Тернопіль : ТНТУ, 2016. С. 97.

31. Кунділовська, Т. А., Брусенська, Г. І. Розробка методики визначення конкурентного потенціалу молочних консервів // Одеська національна академія харчових технологій. Наукові праці. Одеса, 2014. Вип. 46. Т. 2. С. 339 – 345.

32. Карпій О. П., Хтей Н. І., Шуль М. Б. Характеристика ринку молочної продукції України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/28952/1/060_101_102.pdf/

33. Ілляшенко Н. С., Мельник Ю. М. Вибір маркетингових інструментів на основі матриці позиціонування «стадія життєвого циклу товару–ціна–стадія кризи» Вісник Сумського національного університету. 2010. № 6/1. С. 133-139. (Серія «Економіка та менеджмент»).

34. Підсумки діяльності підприємств харчової та переробної промисловості / Харчова промисловість України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://minagro.gov.ua/ministry?tid_hierachy=605.

35. Виробництво основних видів продукції тваринництва у 2018 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/sg/vpt/vpt_u/vpt2018_u.html

36. Попит і пропозиція молока та молокопродуктів на ринку України /УкрМолПром. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrmolprom.kiev.ua/ua/analitika/shchomisyachnaanalitika/category/2018>
37. Споживання молока та молочних продуктів в Україні на душу населення / Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
38. Інфографічний довідник «Агробізнес України», 2017. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bakertilly.ua/news/id1270/>
39. Середні ціни реалізації молока від сільського господарства / Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/sg/scr/scr_u/scr2018.htm
40. Ліпич Л. Г., Кощій О. В. Система показників оцінки кон'юнктури ринку. Науковий вісник Волинського державного університету імені Лесі Українки. 2007. № 12 (Економічні науки). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://book.net/index.php?p=achapter&bid=16308&chapter=1/>
41. Опитування серед споживачів «Молоку якої торгової марки Ви надаєте перевагу?» / Асоціація виробників молока України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrmolprom.kiev.ua/ua/component/acepolls/poll/3-voting>
42. Основні молокопереробні підприємства України / УкрМолПром. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrmolprom.kiev.ua/ua/pidpriemstva/katalog-pidpriemstv>
43. Lactalis – Ukraine. Офіційний сайт виробника. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://lactalis.com.ua/>
44. Як визначити якість молока та переконалися в його екологічній безпеці? Labprice.ua. 2016. 04 квітня. <http://labprice.ua/statti/statti-pro-tovari-ta-poslugi/yak-viznachiti-yakist-moloka-ta-perekonatisya-u-yogo-ekologichniy-bezpetsi/>
45. Чепурний І.А. Ідентифікація та фальсифікація продовольчих

товарів. – М.: Видавничо-торгівельна корпорація «Дашков і К^о», 2009, — с.261-272.

46. Павлова В. А., Титаренко Л. Д., Малигіна В. Д. Ідентифікація та фальсифікація продовольчих товарів: Навчальний посібник. – Київ: Центр навчальної літератури, 2006. — 192 с.

47. Павлюченко Ю. П. Методи визначення фальсифікації товарів: Навч. посібник. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2005. – 303 с.

48. Притульська Н. В. Ідентифікація продовольчих товарів: теорія і практика: Монографія. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2007. – 193 с.

49. Продовольчі товари (лабораторний практикум): Навч. посіб. /Н. В. Притульська, Г. Б. Рудавська, В. А. Колтунов та ін. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2007. – 505 с.

50. Архипов А. Н. Структурообразование молочных продуктов / А. Н. Архипов, А. А. Майоров // Молочная промышленность. – 2012. – № 6. – С. 74.

51. Кириллова Л. Г., Алексюк М. П. К вопросу определения жирowych кислот в сливочном масле для контроля его фальсификации: Материалы молочной наукой конференции за 2012 год, Воронеж, 2012. Воронеж. гос. технол. акад. Воронеж: Изд-во ВГТА. 2013. – 17 с.

52. Методи визначення фальсифікації товарів: підручник / А.А. Дубініна та ін. К.: «Видавничий дім «Професіонал», 2017. 272 с.

53. Некоторые «молочные» продукты на 95 % состоят из пальмового масла. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://gazeta.dp.ua/>

54. Дмитриченко М. І. Експертиза якості та виявлення фальсифікації продовольчих товарів. – СПб.: Пітер, 2003. – 160 с.

55. Суть і особливості хроматографічних методів аналізу. [Електронний ресурс]. – Режим доступу https://stud.com.ua/28694/bzhd/hromatografiya_vidi_analizatoriv

56. Романова Т.В. Стандартизація української продукції при виведенні на європейський ринок / Т.В. Романова, О.А. Волошина, О.О Гавриленко // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – №8. – С. 603-608.

57. Титаренко Л.Д. Ідентифікація та фальсифікація продовольчих товарів: Навчальний посібник / Титаренко Л.Д., Павлова В.А., Малигіна В.Д. – Київ: Центр навчальної літератури, 2006. – 192 с.

58. Сорокіна Н., Йогурты: состав, технология, производство/ Сорокіна Н., Лысенко Н. // Продукты и ингредиенты, 2010. – №2. – С.34-35.

59. Смоляр В.І. Харчова експертиза. – К.: Здоров'я, 2005. – 448 с.

60. Николаева М.А. Идентификация и обнаружение фальсификации продовольственных товаров / Николаева М.А., Положишникова М.А.: Учебное пособие. – М.: ИД «ФОРУМ»: ИНФРА-М, 2009. – 464 с.: ил. – (Высшее образование).

61. Чепурной И.П. Идентификация и фальсификация продовольственных товаров Учебник. 4-е изд. М.: Дашков и К, 2008. - 460 с.
Дубініна А. А.

62. Методи визначення фальсифікації товарів/ Дубініна А. А., Овчиннікова І. Ф., Дубініна С. О. та ін. /Підручник. – К.: Видавничий дім «Професіонал», 2010. — 272 с.

63. Теорія та практика проведення судових експертиз за напрямком інженерних, економічних, товарознавчих видів досліджень та оціночної діяльності : монографія / за редакцією В. П. Хомутенко, О. Ю. Костіна [Т. А. Кунділовська].Одеса : Видавець ФОП Гуляєва В.М., 2017. 274 с. (0,7 авт. арк. власний внесок).

64. Кунділовська Т. А., Кобзар О.В. Розробка алгоритму проведення ідентифікаційної експертизи продовольчих товарів / Т. А. Кунділовська, О.В. Кобзар // Науковий вісник. Одеський національний економічний університет. Всеукраїнська асоціація молодих науковців. – 2010. – № 22 (123). – С.188-194.

65. Машкін М. І. «Технологія виробництва молока і молочних продуктів» / М. І.Машкін, Н. М. Париш : Навчальне видання. – К.: Вища освіта, 2006. – 351 с.

66. Куликовская Т. С., Гусева Т. Б., Караньян О. М., Маркевич Т. Е. Обеспечение безопасности и качества масла сливочного и молочных

консервов. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rosreserv.ru/folder/1>

67. Кашина Е. Д. Вкус традиций: йогурт / Е. Д. Кашина // Молочная промышленность. – 2013. – № 6. – С. 63.

68. Асенова Б. К. Показатели качества и идентификация кефира / Б. К. Асенова // Международный научно-исследовательский журнал. – 2015. – № 7. – С. 12-17.

69. Молоко та молочні продукти. Правила приймання, відбирання та готування проб до контролювання: ДСТУ 4834:2007

70. Молоко та молочні продукти. Настанови з відбирання проб: ДСТУ ISO 707:2002

71. Про інформацію для споживачів щодо харчових продуктів: Закон України 2639-VIII від 06.12.2018 // Відомості Верховної Ради, 2019, № 7, ст. 41.

72. ДСТУ 4343:2004 «Йогурти. Загальні технічні умови» Чинний від 2005-01-10.- 13 с.